

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΦΑΛΗΡΕΥΣ Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΚΑΙ ΤΥΡΑΝΝΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΧΑΡΑΜΗΣ
Φιλολόγος – Ιστορικός

Μέσα στο γενικώτερο ανάκατεμα του κόσμου των Διαδόχων, της λογικής *Bellum omnium contra omnes*, πού το καθετί επεβάλλετο με την βία των όπλων, ή Ἀθήνα ἀσφαλῶς δὲν μποροῦσε νὰ μείνη ἀνεπηρέαστη, μακριὰ ἀπὸ τὶς ἐξελίξεις ὅσο καὶ ἂν κάποιοι ἐπεδίωκαν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς τὴν ἐξασφάλιση τῆς εἰρήνης¹. Συγκεκριμένα, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ τὴν διαδοχὴ του ἀπὸ τὸν Πολυπέρχοντα στὴν Μακεδονία, ἡ πολιτικὴ κατάσταση στὴν Ἀθήνα ἀποσταθεροποιήθηκε. Αὐτὸς προσπάθησε νὰ κερδίσει τὴν εὐνοία τῶν ἐλληνικῶν πόλεων νίκοι τῶντας καὶ διακηρύσσοντας τὶς φιλελεύθερες ἀντιλήψεις τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴ τουλάχιστον αὐτοδιάθεση τῶν πόλεων². Ἀπόψεις πού ἀργότερα ἔρχονταν σὲ ἀντίθεση μὲ ἐκείνες τοῦ Κασσάνδρου, γιου τοῦ Ἀντιπάτρου, ὁ ὁποῖος εὐνοοῦσε τὸν Πολυπέρχοντα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκμεταλλεύόμενοι ἀρχικὰ τὸ γεγονὸς τῆς ἀνόδου τοῦ Πολυπέρχοντα στὸν Μακεδονικὸ θρόνο προέβησαν σὲ κάποιες σημαντικὲς πολιτικὲς ἀλλαγὲς δημοκρατικοῦ χαρακτῆρα³, θνησιγενεῖς βέβαια, ἀφοῦ ἴσχυσαν μέχρι τὴν ἄνοδο τοῦ Κασσάνδρου, "*Erant eo tempore Athenis duae factiones, quarum una populi causam agebat, altera optimatum; in hac erat Phocion et Demetrius*

1. Βλ. Πλουτ. (Φωκ 8), ὅπου ὁ Φωκίων μεταξὺ ἄλλων ἐστόχευε στὴν εἰρήνευση γιὰ νὰ μὴν περᾶσει ἡ Ἀθήνα σὲ ἀτέρμονες περιπέτειες.

2. Γιὰ τοὺς ὁρους τῆς πολυσυζητημένης εἰρήνης, βλ. τεμαχισμένη ἐπιγραφή IG II² 457 = *Syll.*³ 326.

3. Βλ. Πλουτ. Φωκ. (34) ὅσον ἀφορᾷ τὶς πολιτικὲς ἀλλαγὲς μὲ περισσότερο δημοκρατικὸ χαρακτῆρα.

Phalereus. Harum utraque Macedonum patrociniis utebatur, nam populares Polyperchonti favebant, optimates cum Cassandro sentiebant. Interim a Polyperchonte Cassandrus Macedonia pulsus est. Quo facto populus superior factus statim duces adversariae factionis capitis damnatos patria populit, in his Phocionem et Demetrium Phalereum." (Corn. Nepus Phocion 3).

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Κάσσανδρος μὲ τὸν σύμμαχό του, τὸν Πτολεμαῖο τῆς Αἰγύπτου, γίνονται κύριοι τῆς Ἑλλάδας ἀφ’ οὗ προηγουμένως ὁ πρῶτος εἶχε γίνει κύριος τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Νικάνορος. Τώρα καὶ οἱ δύο πιέζουν σκληρὰ ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις γιὰ τὴν ἐγκαθίδρυση ὀλιγαρχικῶν κυβερνήσεων φίλα προσκειμένων πρὸς αὐτοὺς. "*Τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν ὑπὸ Κασσάνδρου καὶ Πτολεμαίου καταδουλωμένην*" (Πλουτ. Δημ. 8.1). Ἔτσι ὁ Δημήτριος, ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Κασσάνδρου, ἐγίνε κύριος τῆς Ἀθήνας ἐπὶ κεφαλῇ μιᾶς ὀλιγαρχικῆς-τιμοκρατικῆς κυβέρνησης, "... καταστήσαι δ' ἐπιμελητὴν τῆς πόλεως ἓναν ἄνδρα Ἀθηναῖον ὃν ἂν δόξῃ Κασσάνδρῳ· καὶ ἡρέθη Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς. οὗτος δὲ παραλαβὼν τὴν ἐπιμέλειαν τῆς πόλεως ἤρχεν εἰρηνικῶς καὶ πρὸς τοὺς πολίτας φιλανθρώπως " (Διοδ. 18, 74.3).

Ἡ Ἀθήνα ὑποχρεοῦτο μετὰ τὴν ἄνοδο τοῦ Κασσάνδρου νὰ ὑποκύψῃ στὶς ἀπαιτήσεις του, δεχόμενη τὸν ἐκλεκτό του, Δημήτριο τὸν Φαληρεά, γιὰ τοῦ Φανοστράτου καὶ ἀδελφὸ τοῦ Ἱμεραίου⁴. Ἡ συγκατάθεση τοῦ Δημητρίου γιὰ τὸν θάνατο τῶν ἀντιμακεδόνων, συμπεριλαμβανομένου τοῦ ἀδελφοῦ του Ἱμεραίου, ἦταν τὸ μεγάλο τίμημα ποὺ ἐπλήρωσε γιὰ νὰ κερδίσῃ τὴν ἀπόλυτη εὐνοία τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ νὰ ἡγηθῇ τῆς ὀλιγαρχικῆς κυβέρνησης τῆς Ἀθήνας. Ἡ παρουσία τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρεά στὴν ἀθηναϊκὴ πολιτικὴ σκηνὴ εἶναι ἓνα ἰδιόμορφο κεφάλαιο στὴν πολιτικὴ ἱστορία τῆς πόλης, ἐπειδὴ τέτοια προσπάθεια συμβαίνει πρῶτη καὶ τελευταία φορὰ στὴν Ἀθήνα στὸ πλαίσιο τῆς πόλης-κράτους. Ἡ προσπάθεια τοῦ Δημητρίου ἀποσκοποῦσε, ὅπως θὰ προσπαθήσομε νὰ δείξωμε, νὰ περάσῃ τὴν θεωρίαν τοῦ στὴν πολιτικὴ πράξῃ τῆς

4. Ὁ Ἱμεραῖος ἦταν πολιτικὰ ἀντίθετος ἀπ’ τὸν ἀδελφὸ του Δημήτριο. Αὐτὸς δεδηλωμένος ἀντιμακεδόνας, διαπνεόταν ἀπὸ ἀληθινὰ δημοκρατικὰ αἰσθήματα ὅπως ὁ Ὑπεριδης, ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Λυκούργος. Ἐτελέσθηκε μαζὶ μὲ τὸν Ὑπεριδὴ τὸ 322 κατ’ ἀπαίτησιν τοῦ Ἀντιπάτρου μετὰ τὸν Λαμιακὸ πόλεμο. Ἀντίθετα ὁ Δημήτριος παρέμεινε πιστὸς φίλος τῶν Μακεδόνων καὶ ἦταν μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἐστάλσαν στὸν Ἀντίπατρο γιὰ τὸν διαζανονισμό τῶν ὄρων παράδοσης τῆς Ἀθήνας.

καθημερινότητας, ιδιαιτέρως ως όπαδός τῶν ἀριστοτελικῶν θεωριῶν καί συγκεκριμένα τῆς Περιπατητικῆς Σχολῆς, ἀλλὰ καί ως λάτρης ἄλλων φιλοσοφικῶν δογμάτων τοῦ παρελθόντος, τὰ ὁποῖα πραγματικά εὑρίσκαν ὑποστηρικτές ἔξω ἀπό τοὺς δημοκρατικούς κύκλους τῆς πόλης. Βεβαίως ὁ πρῶτος πού προσπάθησε νά ἐφαρμόσῃ τὴν φιλοσοφικὴ θεωρία στὴν πράξη ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων. Σὲ αὐτὸ ἐσκόπευε, ὅταν πῆγε νά συναντήσῃ τὸν βάνανσο τύραννο τῶν Συρακουσῶν Διονύσιο Α', ἐπειδὴ ἐπίστευε ἀκράδαντα σὲ ὅ,τι διακήρυττε "ἐὰν μὴ, ἦν δ' ἐγὼ, ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς, ... οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα, ᾧ φίλε". (Πλάτ. Πολιτ. 473 c).

"Ἐτσι ὁ Δημήτριος ἔγινε κύριος τῆς Ἀθήνας μὲ τὶς εὐλογίες τοῦ Κασσάνδρου. Οἱ ἱστορικὲς πηγὲς δίνουν διαφορετικούς τίτλους ὡς πρὸς τὸ ἀξίωμα πού αὐτὸς κατεῖχε. Ὁ Πολύβιος τὸν ὀνομάζει προστάτῃ "Ἦν καὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς. οὗ ἑκείνος οὐ τὴν τυχοῦσαν πεποίθηται κατηγορίαν ἐν ταῖς ἱστορίαις, φάσκων αὐτὸν γεγονέναι τοιοῦτον προστάτην τῆς πατρίδος καὶ ἐπὶ τούτοις σεμνύνεσθαι κατὰ τὴν πολιτείαν ..." (Πολυβ. 12, 13, 9). Ὁ Στράβων τὸν ἀποκαλεῖ ἐπιστάτῃ "Ἐπέστησε γάρ τὸν πολιτῶν Δημήτριον τὸν Φαληρεά τῶν Θεοφράστου τοῦ φιλοσόφου γνωρίμων ..." (Στρ. 9, 1-20.35). Ὁ Διόδωρος χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο ἐπιμελητής: "Καταστήσαι δ' ἐπιμελητὴν τῆς πόλεως ἓνα ἄνδρα Ἀθηναῖον ὃν ἂν δόξῃ Κασσάνδρῳ καὶ ἡρέθῃ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς. οὗτος δὲ παραλαβὼν τὴν ἐπιμέλειαν τῆς πόλεως ἤρχεν εἰρηνικῶς καὶ πρὸς τοὺς πολίτας φιланθρωπῶς" (Διόδ. 18, 74,3), ὁμοίως καὶ ἐπιγραφὴ εὐρεθεῖσα τὸν κατονομάζει ἐπιμελητὴ σὲ εἰδικὸ ψήφισμα, "Θεοὶ [Ἀριστοκ]ράτης Ἀριστοφάνου εἶπεν ἐπειδ[ὴ] Δημήτριος Φανοστράτου Φαληρεὺς ἄνθρωπος [ἔστιν ἀγ]αθὸς περὶ τὸν δήμου[ν] τῶν Ἀθηναίων[ν] καὶ τοῦ Πειραιῶ[ς] καὶ τοῦ ἄστεως ... καὶ ἐπιμελητὴς αἰ[ρε]θεῖς ὑπὸ τοῦ δήμου[ν] τοῦ Ἀθηναίων νόμου[ς] ἔθ[η]κεν καλ[οὺς] [καὶ] συμφέροντας τῇ πόλει" (Ditt. Syll. 318). Ὁ Πανσανίας τὸν ἀποκαλεῖ τύραννον καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἐπωνυμία καθιερώθηκε στὴν ἱστορία: "Κάσσανδρος δὲ βασιλεύσας... Πάνακτον τείχος ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ Σαλαμίνα εἶλε τύραννόν τε Ἀθηναίοις ἔπραξε γενέσθαι Δημήτριον τὸν Φανοστράτου, [τὰ πρὸς] δόξαν εἰληφότα ἐπὶ σοφία. Τοῦτον μὲν δὴ τυραννίδος ἔπαυσε Δημήτριος ὁ Ἀντιγόνου, ..." (Πανσ. 1, 25, 6).

Ποῖον ἀκριβῶς τίτλον ὁ Δημήτριος ἤθελε γιὰ τὸν ἑαυτὸν του

είναι δύσκολο νά γνωρίζουμε. Είναι όμως προφανές και από την νομοθεσία του, ή όποια είχε επηρεασθή από τις πλατωνικές θεωρίες, ότι ή έννοια τύραννος στέκεται εξιδανικευμένα. Στους *Νόμους* του Πλάτωνος φαντάζει ή έννοια ως ή «πεφωτισμένη δεσποτεία» της νεώτερης Ευρώπης. Ο τύραννος είναι αυτός που φέρει αρετές, όπως ακριβώς το πορτραίτο του διαμορφώνεται με τὰ λόγια του Ἀθηναίου και του Κλεινία. «*Τυραννουμένην μοι δότε τὴν πόλιν*», φήσει· «*τύραννος δ' ἔστω νέος καὶ μνήμων καὶ εὐμαθὴς καὶ ἀνδρείος καὶ μεγαλοπρεπὴς φύσει· ὁ δὲ καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν ἐλέγομεν δεῖν ἔπεσθαι σύμπασιν τοῖς τῆς ἀρετῆς μέρεσι ...*» (Πλ. *Νόμοι* Δ' 709-710d) καὶ κατόπιν, όταν ὁ τύραννος συνεργάζεται με τὸν νομοθέτη, παράγεται τότε ως ἀποτέλεσμα ή ὑποδειγματική πόλη. Καὶ στήν προκειμένη περίπτωση ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς συνδυάζει στο πρόσωπό του καὶ τοὺς δύο ρόλους, τοῦ τυράννου καὶ τοῦ νομοθέτη· ἔτσι κατὰ τὸν Πλάτωνα θὰ ἐπέρχετο τὸ ἰδανικὸ ἀποτέλεσμα "Ἐκ τυραννίδος ἀρίστην φῆς γενέσθαι πόλιν ἂν, ὡς φαίνει, μετὰ νομοθέτου γε ἄκρου καὶ τυράννου κοσμίῳ, καὶ ῥᾷστά τε καὶ τάχιστ' ἂν μεταβαλεῖν εἰς τοῦτο ἐκ τοῦ τοιοῦτου, δεύτερον δὲ ἐξ ὀλιγαρχίας – ἢ πῶς λέγεις; – καὶ τὸ τρίτον ἐκ δημοκρατίας ..." (Πλ. *Νόμοι* Δ' 710e). Γίνεται σαφές ὅτι ή έννοια νομοθέτης ἔχει εἰδικὸ βάρος στὶς συζητήσεις φιλοσοφικοῦ περιεχομένου καὶ εἶναι ἀκριβές πῶς ὁ Δημήτριος χαρακτηρίσθηκε ὡς τρίτος νομοθέτης γιὰ τὰ μέτρα πού ἔλαβε ὅπως θὰ φανῇ ἐν συνεχείᾳ. Πιθανόν νά ἐκολακεύετο με ἕναν τέτοιο τίτλο. "Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐγνωρίζετο τρίτος νομοθέτης – Ἀθήνιος οὗτος Ἀθηναίους ἀποδοὺς δημοκρατίαν ἤλθεν εἰς Αἴγυπτον"⁵. Τὸ πιθανώτερο ὅμως εἶναι πῶς ὁ ἴδιος ἐκράτησε γιὰ τὸν ἑαυτὸν του τὴν συνήθεια τῶν θεσμῶν, τὴν παράδοση τῆς πόλης, δηλ. τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ στο ὁποῖο συναντιόταν ή πολιτική καὶ στρατιωτική ἐξουσία. Ἕνα τέτοιο συμπέρασμα ἐξάγεται ἀπὸ ἐπιγραφή τοῦ 315/4 π.Χ., πού δηλώνει πῶς ὁ Δημήτριος ἐνεργοῦσε ὡς στρατηγός γιὰ τετάρτη φορὰ⁶. Γιὰ τὸν Κάσσανδρο βεβαίως ὁ Δημήτριος ἦταν ὅ,τι ἀκριβῶς καὶ οἱ λοιποὶ ἐντολοδόχοι τους στὶς ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις τῆς ἐπικρατείας του.

Ὁ Δημήτριος ἐπέφερε ὠρισμένες ριζικὲς ἀλλαγές στο πολίτευμα πού προβληματίζουν ἰδιαίτερα τὸν μελετητή, ἐπειδὴ εὐθυγραμμίζον-

5. Βλ. Syncellus 274d p. 521.

6. Βλ. Syll.³ 319, I.9-11.

ται με βαθύτερες φιλοσοφικές θεωρίες τις οποίες θά είχε ένστερνησθῇ ὡς μαθητῆς τοῦ Θεοφράστου⁷ καὶ πού γιὰ τοὺς δημοκρατικούς θεσμούς ἐθεωροῦντο καὶ ὑποπτες καὶ ἐπικίνδυνες. Ἀναμφιβόλως καὶ ἀπὸ τὸν Θεόφραστο, τὸν μαθητὴ τοῦ Ἀριστοτέλους ἢ καὶ κατευθεῖαν ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη, θά εἶχε ἀκούσει ὅτι σὲ ζητήματα διακυβέρνησης δὲν πρέπει νὰ διερωτᾶται ὁ λαός, ἀφοῦ δημοκρατία γι' αὐτοὺς δὲν ἐσήμαινε ἄλλο τι παρὰ δημαγωγία· πεποίθηση πού ἀσφαλῶς ὥθησε τὸν Δημήτριο νὰ ἡγηθῇ μιᾶς κυβέρνησης λαμβάνοντας τὸ τίμημα, τὴν περιουσιακὴ ἀξία, ὡς στοιχεῖο διάκρισης τῶν πολιτῶν, μέτρο πού ἐρχόταν σὲ εὐθυγράμμιση μετὰ τὴν Σολῶνια νομοθεσία, τὸ πάτριον πολίτευμα, σημεῖο ἀναφορᾶς σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα τῶν φιλοσόφων μετὰ πολιτικὸ περιεχόμενο. Τὸ γενικώτερο πλαίσιο τῆς διακυβέρνησης τῆς πόλης τὸ εἶχε προσδιορίσει ἤδη ὁ Κάσσανδρος καὶ γεγονός εἶναι ὅτι δὲν ἄφηνε δημοκρατικά περιθώρια. Βεβαίως τὶς λεπτομέρειες διαμόρφωσης τοῦ πολιτεύματος τὶς ἐρρῦθμιζε ὁ Δημήτριος, διαποτισμένες μετὰ τὶς φιλοσοφικὲς του θέσεις καὶ ἀντιλήψεις.

Ἡ φρουρὰ τοῦ Κασσάνδρου στὸν Πειραιᾶ ἐγγυᾶτο τόσο τὴν ἀσφάλεια τοῦ Δημητρίου⁸ γιὰ τὶς ἐπιλογές του ὅσο καὶ τὴν ἀπομάκρυνση κάθε ἐξωτερικῆς ἐπιβουλῆς. "*Διονύσιος ὁ καθεστάμενος ἐπὶ τῆς Μουνυχίας φρουράρχος καὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐπιμελητῆς τῆς πόλεως γεγεννημένος ὑπὸ Κασσάνδρου.*" (Διόδ. 20, 45). Ἡδη ἀπὸ τὸ 317 μέχρι τὸ 307 πού διαρκοῦσε ἡ δεσποτεία τοῦ Δημητρίου τὸ κλίμα ἦταν εὐνοϊκὸ νὰ περατωθοῦν οἱ προγραμματισμένες πολιτικὲς του ἀλλαγές. Ἡ κοσμοπολίτικη καὶ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἀθήνας ἦταν τόσο ἐντονὴ πού ἀνταγωνιζόταν ἐπάξια τὴν Ἀλεξάνδρεια σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς⁹. Ἡ Ἀθήνα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς συνέπιπτε, πιθανὸν συμπτωματικά, μετὰ ἐκείνη πού ἐπιθυμοῦσε ὁ Ἰσοκράτης στὸν *Περὶ Εἰρήνης* λόγο του¹⁰. Μιὰ Ἀθήνα πού εἶχε

7. Βλ. Διογ. Λαερτ. 5. 75.

8. Οἱ Ἀθηναῖοι, σύμφωνα με τοὺς ὅρους τοῦ Κασσάνδρου, θά ἔπρεπε νὰ κατέχουν τὴν πόλιν τῆς Ἀθήνας καὶ τὴν ἐνδοχώρα αὐτῆς καὶ ἀπὸ τὴν ναυτικὴ τους δύναμη μόνο ἓνα μικρὸ μέρος τοῦ στόλου, μετὰ ἐξαίρεση τὸ λιμάνι τῆς Μουνυχίας, τὸ ὁποῖο θά κατεῖχε ὁ Κάσσανδρος ἕως τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐναντίον τοῦ Πολυπέρχοντα.

9. Βλ. W.S. Ferguson, *Hellenistic Athens* ...σελ 68-94 ὅπου δίνεται ἀνάγλυφα ἡ κοινωνικὴ ζωὴ στὴν Ἀθήνα.

10. Βλ. Ἰσοκράτη, *Περὶ εἰρήνης* κεφ. 29, 46, 64, 69.

παραιτηθῇ ἀπὸ κάθε ἐξωτερικῆς τῆς ἀξίωσης καὶ ἐπιδιδόταν στὴν πνευματικὴ τῆς ἀκτινοβολία. Γίνεται τὸ κέντρο τοῦ κόσμου, ἀφοῦ σὲ αὐτὴν τὴν πόλιν συμφύρονται ὅλα τὰ φιλοσοφικά ρεύματα μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τους καὶ μὲ μεγάλο ἀριθμὸ φιλοσοφικῶν σχολῶν, στίς ὁποῖες φοιτοῦσε ἱκανὸς ἀριθμὸς κυρίως νέων ἀνθρώπων. Παραλλήλως ἀκμάζει ἡ Νέα Κωμωδία μὲ τὴν πλέον κοινωνικὴ τῆς διάσταση, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τοῦ λόγου. Γενικῶς στὴν Ἀθῆνα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς γνωρίζουν ἐξαιρετικὴ ἀκμὴ καὶ διακινεῖνται ἰδέες πάσης φύσεως, μιὰ ἀδιάκοπη ροὴ τῆς παράδοσης τῆς πόλης ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ πρώτου σοφιστικοῦ διαφωτισμοῦ¹¹. Ἡ ἀκμὴ αὐτὴ συνδυαζόμενη μὲ τὴν ἀνυπαρξία τοῦ ρόλου τῆς πόλης σὲ ἐξωτερικὲς ὑποθέσεις μοιάζει, ὅπως εἶπαμε, περισσότερο ἀπὸ σύμπτωση μὲ τὶς ἰσοκρατικὲς ἀπόψεις καὶ πρέπει νὰ υποθέσωμε ὅτι ἀσφαλῶς ὁ Δημήτριος ἐνθάρρυνε καὶ προώθησε μιὰ τέτοια κοινωνικὴ κατάσταση.

Ὁ Δημήτριος ὡς ἐπιμελητὴς τῆς πόλης ἐκυβέρνησε τὴν Ἀθῆνα ἐπὶ 10 χρόνια 317-307. Στόχος του ἦταν νὰ ἐπιβάλῃ μιὰ "ἠθικὴ τάξη", προσανατολισμένη στὴν Σολώνεια ἐποχὴ ὡς *mos maiorum*, τὸ καλῶς ἐννοούμενο συμφέρον τοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖο συμβάδιζε μὲ τὴν φιλοσοφικὴ λιτότητα, ἀφοῦ θὰ περιοριζόταν ἡ πολυτέλεια, τὸ περιττό, ἂν καὶ ὁ ἴδιος οὐδέποτε προσάρμοσε τὴν προσωπικὴ του ζωὴ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση. Ἡ κατ' αὐτὸν ἠθικὴ τάξη ἀπέρρεε ἀπὸ φιλοσοφικὲς ἀντιλήψεις ποὺ ἀπὸ τὴν φύση τοῦ καθεστώτος, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐγκατέστησε στὴν Ἀθῆνα, βρισκόταν πλησιέστερα πρὸς τὶς ἀριστοκρατικὲς ἰδέες. Ἡ πολιτικὴ του στηριζόταν σὲ τρεῖς βασικὲς παραμέτρους, οἱ ὁποῖες κατὰ τὸ παρελθὸν ἀλλὰ καὶ στὴν ἐποχὴ του, εἶχαν γίνεи θέματα συζήτησης. Τώρα βέβαια ἡ γενικώτερη πολιτικὴ κατάσταση τῶν ἐλληνικῶν πόλεων εὐνοοῦσε τὴν ὑλοποίησίν τους. Ἐτοί, ἡ Ἀθῆνα ὀφείλε νὰ προσδιορίσῃ κυρίως τὴν ἐσωτερικὴ τῆς πολιτικὴ μὲ τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἐξῆς στόχων:

Πρῶτον, νὰ στερηθῇ ἡ πόλις ἐντελῶς τὴν πολυτέλεια τῶν κινήσεων τῆς μεγαλεπήβολης ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ποὺ στο παρελθὸν εἶχε, καὶ στὴν ὁποία, ἡ πόλις ὀφείλε τὸν πλοῦτο καὶ τὴν δύναμή της. Δεύτερον, ἐπειδὴ δημοκρατία γιὰ τὸν Δημήτριο σήμαινε ἠθικὸ ξεπεσμοὶ καὶ σπατάλη, ἐφόσον ἡ συντήρησή της ἀπαιτοῦσε μεγάλες δαπάνες καὶ πόρους ἀνεξάντλητους, ἔπρεπε ἡ τάξη τῶν φτωχῶν, ὡς

11. Βλ. Cl. Mossé, *Athens in Decline* 404-86 B.C., σελ. 102.

πολυπληθέστερη και πάνω στην όποια στηριζόταν ή δημοκρατία, να χάση την δύναμή της περιπίπτοντας σε πολιτική άπραξία.

Ο Δημήτριος λοιπόν επιφέρει αυτήν την άπραξία στερώντας από τους φτωχότερους το βασικό τους δικαίωμα, που ήταν ή συμμετοχή τους στην λειτουργία του πολιτεύματος. Τώρα για την συμμετοχή στα διάφορα πολιτικά αξιώματα ορίζεται ως ελάχιστο το εισόδημα των 1000 δραχμών "... και τό πολίτευμα διοικείσθαι από τιμήσεων ἄχρι μνῶν δέκα " (Διόδ. 18, 74, 3). Το όριο βεβαίως αυτό του εισοδήματος, το τίμημα, δεν ήταν μόνο προσωπική ευθύνη του Δημητρίου, αλλά ήταν μέτρο που προήρχετο από μία γενικότερη αντίληψη των Μακεδόνων, ό,τι ακριβώς εφάρμοσε ό Άντίπατρος μετά τον Λαμιακό πόλεμο τό 322, περιορίζοντας τά δικαιώματα των Αθηναίων πολιτών στο τίμημα των 2000 και ἄνω. Στην προκειμένη περίπτωση βέβαια, τό 317 π.Χ., τό μέτρο είναι λιγώτερο αυστηρό και αυτό ίσως μετά από διαμεσολάβηση του Δημητρίου, επειδή οί συνθήκες ζωής είχαν διαφοροποιηθῇ, αλλά και επειδή οί σχέσεις του Κασσάνδρου και του Άντιπάτρου δεν ἦσαν οί καλύτερες. Για την πολιτική παράδοση της Αθήνας σημασία ἔχει ότι ό πολὺς όχλος ἔμεινε ἔξω από τό πολιτικό παιχνίδι. Μὲ τά περιορισμένα του εισοδήματα αποκλειόταν και από όλα τά πολιτικά αξιώματα. Ἡ θέση του γενικότερα ὑπῆρξε δεινή με την κατάργηση της μισθοδοσίας, ειδικά του ἐκκλησιαστικοῦ μισθοῦ¹². Καί ἐνῶ ή δημοκρατία, στην καλύτερη εποχή της εἶχε τὸν πυρῆνα της δύναμής της στην τάξη τῶν μὴ προνομιούχων, του ὅχλου, ὅπως περιφρονητικά κατονομάζετο από τους φιλοσόφους, ἀντιθέτως τό καθεστὼς του Δημητρίου ἠθέλησε νά στηριχθῇ στην μεσαία τάξη. Ἡ ἐπιλογή αὐτή δεν ὑπῆρξε τυχαία. Ἦταν μιὰ καθαρά φιλοσοφική θέση στηριζομένη στην θεωρία του Ἀριστοτέλη ότι ή μεσαία τάξη πρέπει νά εἶναι ή ισχυρότερη σε κάθε πόλη προκειμένου αὐτή νά εὐημερῇ: "*Ἡ γάρ πολιτεία βίος τίς ἐστι πόλεως. ἐν ἀπάσαις δὴ ταῖς πόλεσιν ἔστι τρία μέρη της πόλεως, οἱ μὲν εὐποροὶ σφόδρα, οἱ δὲ ἄποροι σφόδρα, οἱ δὲ τρίτοι οἱ μέσοι τούτων. Ἐπεὶ τοίνυν ὁμολογεῖται τό μέτριον ἄριστον και τό μέσον, φανερόν ότι και τῶν εὐτυχημάτων ή κτήσις ή μέση βελτίστη πάντων*" (Ἀριστ. Πολιτ. 1295a40-1295b5). Σὲ ἄλλο σημείο της

12. Πιθανόν αὐτή νά ἦταν και ή αἰτία της δημιουργίας ἀποικίας στην Καρθαγένη τό 309 π.Χ., δεδομένου ότι την μεγαλύτερη ὁμάδα συμμετοχῆς ἀποτελοῦσαν ὅσοι εἶχαν χάσει τά πολιτικά τους δικαιώματα στην Αθήνα. (Διόδ. 20, 40, 5).

θεωρίας του πάλι, ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ τὴν μεσαία τάξη ὡς τὸν σταθερό παράγοντα, "Δῆλον ἄρα ὅτι καὶ ἡ κοινωνία ἡ πολιτικὴ ἀρίστη ἢ διὰ τῶν μέσων, καὶ τὰς τοιαύτας ἐνδέχεται εὖ πολιτεύεσθαι πόλεις ἐν αἷς δὴ πολὺ τὸ μέσον καὶ κρεῖττον, μάλιστα μὲν ἀμφοῖν, εἰ δὲ μὴ, θάτερον μέρους. Προστιθέμενον γάρ ποιεῖ ῥοπὴν καὶ κωλύει γίνεσθαι τὰς ἐναντίας ὑπερβολάς." (Ἀριστ. Πολιτ. 1295b-34).

Οἱ ἀποκλειόμενοι ἀπὸ τὰ δημόσια ἀξιώματα ἢ οἱ "ἄτιμοι", μὲ εἰσόδημα λιγώτερο ἀπὸ 1000 δραχμές, ἦταν πραγματικά ἕνα μεγάλο κοινωνικὸ πρόβλημα ποὺ ἐγίνετο ἐντονώτερο μὲ τὴν ἐξάλειψη τῆς μισθοφορίας, ὅπως εἴπαμε, τῶν θεωρικῶν καθὼς καὶ τὴν μείωση τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου μόνο σὲ εἴκοσι πλοῖα σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις τοῦ Κασσάνδρου. Ὅπως προκύπτει ὁμως ἀπὸ μαρτυρίες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἡ Ἀθῆνα πετυχαίνει μιὰ οἰκονομικὴ εὐρωστία ἀνάλογη τῆς ὁποίας δὲν εἶχε γνωρίσει στὸ πρόσφατο παρελθόν. Ὁ Δημήτριος φαίνεται ὅτι εἶχε ἐκτιμήσει τὶς προσπάθειες τῶν προκατόχων του, κυρίως τοῦ Εὐβούλου καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ Λυκούργου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν διανόηση κυρίως ἀνθρώπων ὅπως ὁ Ἰσοκράτης ἢ ἀπὸ ὅ,τι ἐκθέτει ὁ Ξενοφῶν στὸ περὶ Πόρων ἔργο του. Δηλαδή ἡ Ἀθῆνα ἔπρεπε νὰ ἀναγνωρίσει μιὰ πραγματικότητα: νὰ στερηθῇ τὸ ἡγεμονικὸ της κράτος γιὰ νὰ μπορῇ ἀκόμη καὶ νὰ εὐημερῇ.

Ἐξ ἄλλου ἡ "αὐτάρχεια" στὴν πολιτικὴ θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλη εἶναι βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς πόλης-κράτους, "ἢ δὲ αὐτάρχεια τέλος καὶ βέλτιστον" (Ἀριστ. Πολιτ. 1252b33-34). Ἀλλὰ καὶ στὸν Πλάτωνα συζητεῖται ἐκτενῶς τὸ πρόβλημα τῆς αὐτάρχειας τῆς πόλης, ἡ ὁποία ἐξασφαλίζεται μὲ τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγές μὲ ἄλλες πόλεις καὶ χώρες¹³.

Τρίτη βασικὴ παράμετρος πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ νομοθετικὸ του ἔργο¹⁴. Ὅπως εἴπαμε ἡ παράδοση θέλει τὸν Δημήτριο νομοθέτη παραλλήλως δὲ καὶ τύραννο: "Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐγνωρίζετο τρίτος νομοθέτης Ἀθήνησι, οὗτος Ἀθηναίους ἀποδοὺς τὴν δημο-

13. Πλάτ. Πολιτ. Β 369d - 370e.

14. Τὸ νομοθετικὸ ἔργο τοῦ Δημητρίου τοποθετεῖται χρονολογικά τὸ 317/6 π.Χ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφή (Jacoby 22). Ὁ νομοθετικὸς του κώδικας θεωρεῖται ὡς τὸ πρῶτο του ἔργο σύμφωνα μὲ τὸν Belock.

15. Sync. 274 d p. 521, 13 Dind zu ann. 317/6 achr.

κρατίαν ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον."¹⁵ Μάλιστα θεωρήθηκε ὡς τρίτος νομοθέτης στὴν τάξη μετὰ τὸν Δράκοντα καὶ τὸν Σόλωνα¹⁶. Προέβη στὴν θέσπιση μιᾶς σειρᾶς νόμων, πρακτικῆς σημασίας κυρίως, στόχος τῶν ὁποίων ἦταν ὁ περιορισμὸς τῶν δαπανῶν καὶ τῆς σπατάλης γιὰ τὴν ἐπίδειξη τοῦ ἀτομικοῦ πλούτου σὲ διάφορες ἐκδηλώσεις. Παραλλήλως δὲ περιορίσε καὶ τὴν σπατάλη τοῦ κράτους. Ἦταν ἄραγε προσπάθεια κατὰ τὴν γνώμη του πρόσκτησης τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς ἀπὸ πολῖτες καὶ πολιτεία; Σχετικὰ δὲ μὲ τὸ τελετουργικὸ τῶν κηδεῶν ὁ Κικέρων ἀναφέρεται σὲ προηγούμενες προσπάθειες ἄλλων νομοθετῶν γιὰ νὰ σταματήσουν τὴν πρακτικὴ τῆς ὑπερβολῆς σὲ τέτοιες περιπτώσεις. "*Pittacus omnino accedere quemquam vetat in funus aliorum. Sed ait rursus idem Demetrius increbuisse eam funerum seupulcrorumque magnificentiam quae nunc fere Romae est; quam consuetudinem lege minuit ipse; fuit enim hic vir, ut scitis, non solum eruditissimus, sed etiam civis de re publica maxime [meritus] tuendaeque civitatis peritissimus ...*" (Cicero, *Leges* II XXVI 64-66).

Ἀποβλέποντας πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση ὁ νόμος τοῦ Δημητρίου προέβλεπε τὴν ὑπαρξὴ ἐπιτροπῆς γυναικονόμων καὶ νομοφυλάκων, ἐκλεγμένων ἀπὸ τοὺς πολῖτες, οἱ ὁποῖοι ὀφείλαν νὰ ἐπιβλέπουν τοὺς λοιποὺς ἄρχοντες, ὥστε νὰ ἐκτελοῦν σωστά τὰ καθήκοντά τους καὶ νὰ ἐφαρμόζουν μὲ ἀκρίβεια τοὺς νόμους. Ἔτσι ἡ ἀτομικὴ ζωὴ τῶν πολιτῶν ἐλέγχεται ἀπὸ τὸ καθεστῶς τοῦ Δημητρίου μὲ ἀποτελεσματικώτερο τρόπο καὶ ἐπὶ πλέον ἡ ἐπιβολὴ προστίμων γιὰ τὶς διάφορες παραβάσεις καὶ ἀπὸ τὰ δύο θεσμικὰ ὄργανα, τοὺς νομοφύλακες καὶ τοὺς γυναικονόμους, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησι τῶν κρατικῶν ἐσόδων. Ὁ θεσμὸς τῶν γυναικονόμων, σύμφωνα μὲ τὸν Πολυδεύκη (Pollux 8.112), ἀποτελεῖτο ἀπὸ ἀξιωματοῦχους ἐπιβλέποντες τὴν συμπεριφορὰ τῶν γυναικῶν. Θεσμοὶ ἀνάλογοι ὑπῆρχαν καὶ σὲ ἄλλες ἐλληνικὲς πόλεις, οἱ ὁποῖοι ἀφοροῦσαν τὴν γυναικεία συμπεριφορὰ ἐπεκτεινόμενοι καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς, ὅπως στὴν περικοπὴ τῆς πολυτέλειας, στὴν ρύθμιση τῆς συμπεριφορᾶς τῶν συνδαιτυμόνων στὰ δεῖπνα καθὼς καὶ στὶς ταφές καὶ σὲ ἐορτὲς ποὺ ἐσύχναζαν γυναῖκες. Τὸ ἴδιο σῶμα τῶν γυναικονόμων ἐπέβλεπε καὶ ἄλλες κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις κυρίως τῶν εὐπόρων. Συγκεκριμένα, τὸ τελετουργικὸ τῶν κηδεῶν ἐνὸς πλουσίου, ὅπως

16. Πολὺ πιθανὸν ὁ Δημήτριος νὰ ἔκανε αὐστηρότερη τὴν *εἰσαγγελία*, ἡ ὁποία δὲν ἀφοροῦσε μόνο ἐγκλήματα δημοσίων προσώπων ἀλλὰ καὶ ἰδιωτῶν.

γνωρίζομε, ἦταν ἡ εὐκαιρία προβολῆς τοῦ κύρους τοῦ ἐκλιπόντος καὶ τῆς οἰκογενείας του. Μὲ σχετικὸ νόμο ὁ Δημήτριος ἐμποδίζει ἀνάλογες ὑπερβολές τέτοιας ματαιοδοξίας στὸ μέλλον, γεγονὸς ὅμως ποὺ ἐπέφερε χτύπημα καὶ στὴν ἀνάπτυξη, ἀλλὰ καὶ στὴν παραγωγή τῆς ἀπτικῆς τέχνης στὸν τομέα τῆς κεραμικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς.

Ἐφ' ἑξῆς, ὁ τάφος θὰ ἐσηματοδοτεῖτο μὲ μιὰ ἀπλὴ πλάκα ἢ ἓνα δοχεῖο καὶ τίποτα περισσότερο ποὺ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι καὶ περιττὸ καὶ δαπανηρό. Ἐπίσης καθοριζόταν καὶ ὁ χρόνος τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ πρὶν ἀπὸ τὸ πρῶτο φῶς τῆς ἡμέρας. Ὁ Κικέρων συζητώντας τὴν ρωμαϊκὴ πραγματικότητα φαίνεται νὰ ἐπικροτῇ αὐτοὺς τοὺς θεσμοὺς, τῶν ὁποίων συζητεῖ καὶ τὴν προέλευση: "*Posteaquam, ut scribit Phalerus [Demetrius] sumptuosa fieri funera et lamentabilia coepissent, Solonis lege sublata sunt, quam legem eisdem prope verbis nostri decemviri in decimam tabulam coniecerunt*", (Cicero, *Leges* 2.64).

Οἱ νομοφύλακες τοῦ Δημητρίου, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ο' Sullivan σὲ ἄρθρο του, κατὰ τὸν Φιλόχορο ἀνάγκαζαν τοὺς ἄλλους ἄρχοντες νὰ κάνουν πιστὴ ἐφαρμογὴ τῶν νόμων καὶ νὰ ἐμποδίζουν τίς ἀποφάσεις, οἱ ὁποῖες ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὴν βουλὴ καὶ τὸν δῆμο καὶ ἐκρίνοντο ὡς μειονεκτικὲς ἢ παράνομες: "*Κωλύοντες τὰ ἀσύμφορα τῇ πόλει πράττειν*" (vol jacobus F 3b, 328F fr. 64b). Κατὰ τὸν ἴδιο συγγραφέα αὐτοὶ ἦσαν ἐπτά καὶ πρωτοθεσπίσθηκαν ὅταν ὁ Ἐφιάλης ἀπογύμνωσε τὸν Ἀρεῖο Πάγο ἀπὸ βασικὲς ἐξουσίες: "*Ἐπτά δὲ ἦσαν καὶ κατέστησαν, ὡς Φιλόχορος, ὅτε Ἐφιάλης μόνα κατέλιπε τῇ ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῇ τὰ ὑπὲρ τοῦ σώματος*" (vol jacobus F 3b, 328F fr. 64b). Ἐπομένως, κατὰ τὸν Φιλόχορο, ἐπρόκειτο γιὰ ἀξιωματοῦχους ποὺ ἐμφανίσθηκαν στὰ μέσα τοῦ 5ου αἰώνα. Ἀντιθέτως ὁ Πολυδεύκης (Pollux 8.102), ἰσχυρίζοταν ὅτι αὐτοὶ προῆλθαν ἀπὸ τοὺς 11 δεσμοφύλακες οἱ ὁποῖοι μετονομάσθηκαν σὲ νομοφύλακες: "*Νομοφύλακες δὲ κατὰ τὸν Φαληρέα Δημήτριον μετωνομάσθησαν ... ἐπεμελοῦντο δὲ τῶν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ*". Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης στὴν *Ἀθηναίων Πολιτεία* (8.4) ἀναφέρει ὅτι ὁ Σόλων ἵδρυσε τὸν Ἀρεῖο Πάγο "*ἐπὶ τὸ νομοφυλακεῖν*" (Ἀριστ. *Ἀθ. Πολιτ.* 8.4). Ἀσφαλῶς ἡ προέλευση τῶν θεσμῶν αὐτῶν φαίνεται νὰ ἔχη βαθιὲς τίς ρίζες καὶ

17. Ὁ Lara O Sullivan στὸ ἐκτενὲς ἄρθρο τοῦ "Philochorus, Pollux and the Nomophylakes of Demetrius of Phalerum", *J.H.S* 121 (2001), 51-62, συζητεῖ μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν χρονικὴ προέλευση τοῦ θεσμοῦ τῶν δεσμοφυλάκων ἀλλὰ καὶ τίς ἀρμοδιότητές τους μὲ πολλὲς ἄλλες λεπτομέρειες.

νά ὀφείλεται στήν ἐξέλιξη τοῦ πολιτεύματος¹⁷. Γιὰ ἐμᾶς ἡ ἐπαναφορὰ ἀπὸ τὸν Δημήτριο τοῦ θεσμοῦ τῶν νομοφυλάκων καὶ τῶν γυναικονόμων δὲν ἦταν ἀπλῶς ἡ ἀναβίωση μιᾶς φιλοολιγαρχικῆς πολιτικῆς παράδοσης μόνο, ἀλλὰ ἦταν καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ἐπιρροή ποὺ δέχθηκε αὐτὸς ἀπὸ τὶς θεωρίες τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Σύμφωνα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη ἡ ἐμπνευση τοῦ θεσμοῦ τῶν νομοφυλάκων φαίνεται προερχόμενη ἀπὸ τὸν θεσμό τῶν 5 ἐφόρων τῆς Σπάρτης "Οἱ δὲ τὴν μὲν ἐφορείαν εἶναι τυραννίδα ..." (Ἀριστοτέλους *Πολιτικά* 1265b40). Ὁ δὲ Πλάτων ἀποδίδει τὴν προέλευση τοῦ θεσμοῦ στοὺς Κρητες¹⁸ καὶ μάλιστα στοὺς Κνωσίους, "Ἰδωμεν τοίνυν πρὸς τοῦτο εἰ πῇ τινα πόρον ἱκανὸν πορίζοιμεν ἂν κατὰ τάδε. φημί γάρ, ὦ Κλεινία, Κνωσίους χρῆναι τῶν ἄλλων διαφερόντως Κρητῶν μὴ μόνον ἀφοσιώσασθαι περὶ τῆς χώρας ἣν νῦν κατοικίζετε, συντόνως δ' ἐπιμεληθῆναι τὰς πρώτας ἀρχὰς εἰς δύναμιν ὅπως ἂν ἰστώσιν ὡς ἀσφαλέστατα καὶ ἄριστα. τὰς μὲν οὖν ἄλλας καὶ βραχύτερον ἔργον, νομοφύλακας δ' ἡμῖν πρώτους αἰρεῖσθαι ἀναγκαίότατον ἀπάσῃ σπουδῇ" (Πλάτ. *Νόμοι* 752 d2-en 2). Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο στοῦ ἴδιου ἔργου ὁ Πλάτων ἀναφέρεται στὴν σημαντικὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς ποὺ ἐκάλυπταν γιὰ διάφορα κοινωνικὰ θέματα οἱ ἀρμοδιότητες τῶν νομοφυλάκων "... νομοφύλαξι δὲ πολλὰ τε ἄλλα ἀνάγκη πράττειν καὶ πολλῶν ἐπιμελεῖσθαι, τούτων δ' οὐχ ἥκιστα, ὅπως ἂν παίδων τε καὶ ἀνδρῶν καὶ πάσης ἡλικίας ἐπιμελούμενοι ζῶσι ... ὁ δὲ ἀπειθῶν ἐνὶ τῶν νομοφυλάκων ὑπὸ πάντων ζημιούσθω τῇ δοξάσῃ πᾶσι κοινῇ ζημία." (Πλάτ. *Νόμοι* 959d-960a). Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρεται στὴν προέλευση τοῦ συγκεκριμένου ἀξιώματος "ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις ἡ προσαίρεῖσθαι τινὰς ἐκ τοῦ πλήθους, ἡ κατασκευάσαντες ἀρχεῖον οἶον ἐν ἐνίαις πολιτείαις ἐστὶν οὗς καλοῦσι προβούλους καὶ νομοφύλακας ..." (Ἀριστ. *Πολιτ.* 1298b).

Ὁ Πλάτων, ὅπως διεξοδικὰ συζητεῖ τὸν θεσμὸ τῶν γυναικονόμων στὴν *Πολιτεία* του, προσεγγίζει τὸν ρόλο τῆς γυναίκας καὶ τὴν ὄλη ἐν γένει συμπεριφορὰ της, ποὺ ὀφείλει νὰ εἶναι συμβατὴ μὲ τὸν χαρακτήρα της: "Σὺ μὲν τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὁ νομοθέτης αὐτοῖς, ὥσπερ τοὺς ἀνδρας ἐξέλεξας, οὕτω καὶ τὰς γυναῖκας ἐκλέξας παραδώσεις καθ' ὅσον οἶόν τε ὁμοφυεῖς" (Πλάτ. *Πολιτεία* 458c. 6-8). Οἱ γυναικονόμοι ἔκαναν ποικίλες παρεμβάσεις στὰ δέλπνα, στὸν ἀριθμὸ

18. Εἶναι βέβαιο καὶ ἀπὸ τὸν Ἀριστ., *Πολιτ.* II 9-10, ὅτι ἡ Κρήτη εἶναι ἡ προέλευση τῶν νόμων τῆς Σπάρτης.

τῶν συνδαιτυμόνων, στὰ μνημεῖα ταφῆς καθὼς καὶ σὲ θέματα ἀνηθικότητας. Πρέπει νὰ ἐπισημάνωμε ὅτι ὁ περιορισμὸς ἐκδήλωσης τῆς γυναικείας ματαιοδοξίας καὶ πολυτέλειας ἦταν ἀρχέγονος στόχος. Φαίνεται ὅτι ἀπασχόλησε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σόλωνος ἔχοντας προφανῶς ὡς πρότυπο τὴν λιτότητα τῆς γυναικας τῆς Σπάρτης, στὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων καταφεύγει συχνὰ προκειμένου νὰ δώσῃ παραδείγματα συμπεριφορᾶς στὴν "Πολιτεία" του καὶ στοὺς "Νόμους". Ἀλλὰ καὶ σὲ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ γενικώτερα τῶν φιλοσόφων τῆς περιπατητικῆς σχολῆς τὸ συγκεκριμένο θέμα παραμένει ἐπίκαιρο: "*Παιδονόμος δὲ καὶ γυναικονόμος, καὶ εἴ τις ἄλλος ἄρχων κύριός ἐστι τοιαύτης ἐπιμελείας*" (Ἀριστ. Πολιτ. 1300α4-5). Βεβαίως ἀνέκαθεν στὴν Ἀθῆνα, ὅπως εἶπαμε, τουλάχιστον ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σόλωνος ἀπ' ὅ,τι γνωρίζομε ἡ γυναικεία φύση φαίνεται ὑποκείμενη σὲ ἔλεγχο εὐπρεπείας. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρεται σὲ μία νομοθετικὴ ρύθμιση ποὺ ἀφοροῦσε τὰ κοσμήματα ποὺ ἐπεβάλλετο νὰ φέρουν ἐπάνω τους οἱ γυναῖκες: "*Ἄλλω μὲν δὴ οὐκ ἔχειν ὅτεφ ζημιώσωσι τὰς γυναῖκας, τὴν δὲ ἐσθῆτα μετέβαλον αὐτέων ἐς τὴν Ἰάδα· ἐφόρεον γάρ δὴ πρὸ τοῦ αἰ τῶν Ἀθηναίων γυναῖκες ἐσθῆτα Δωρίδα, τῇ Κορινθίῃ παραπλησιωτάτην· μετέβαλον ὧν ἐς τὸν λίνεον κιθῶνα, ἵνα δὴ περόνησι μὴ χρέωνται*" (Ἡρόδοτος 5, 87-88). Στὴν προκειμένη περίπτωσις ἡ μεταβολὴ αὐτὴ ἔχει νὰ κἀνὴν περισσότερο μὲ τὶς κακὲς ἐμπορικὲς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς Ἀθηναίους καὶ στοὺς Αἰγινῆτες. Ἀλλὰ καὶ στὸν Θουκυδίδη, στὸν *Ἐπιτάφιο* λόγο του, δὲν περνάει ἀπαράτηρητο καὶ τὸ τί θεωρεῖται γυναικεῖα ἀρετὴ καὶ πότε αὐτὴ εἶναι σύμφωνη μὲ τὴν γυναικεῖα φύση, "*Εἰ δὲ μὲ δεῖ καὶ γυναικείας τι ἀρετῆς, ὅσαι νῦν ἐν χρεΐᾳ ἔσονται, μνησθῆναι, βραχεῖα παραινέσει ἅπαν σημανῶ. Τῆς τε γὰρ ὑπαρχούσης φύσεως μὴ χεῖροσι γενέσθαι ὑμῖν μεγάλη ἡ δόξα καὶ ἥς ἂν ἐπ' ἐλάχιστον ἀρετῆς πέρι ἢ φόγον τοῖς ἄρσεσι κλέος ᾗ*" (Θουκυδίδης 2, 45). Ἐπίσης, ὁ Λυκούργος ὁ Ἀθηναῖος πολιτικὸς τοῦ 4ου αἰῶνα, στὸν ὁποῖον ὀφειλόταν καὶ ἡ ἄνοδος τῶν προσόδων τῆς Ἀθήνας, ἐλέγχοντας τὴν γυναικεῖα συμπεριφορὰ ἀπαγόρευε σὲ γυναῖκες νὰ πορεύωνται ἐπὶ ζεύγους κατὰ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις ὑπῆρχαν νόμοι παρόμοιοι γιὰ τὴν συμπεριφορὰ τῶν γυναικῶν. Ὁ Φύλαρχος μάλιστα μνημονεύει ἓνα σχετικὸ Συρακούσιο νόμο "*Τὴν ἐλευθέραν μὴ ἐκπορεύεσθαι ἡλίον δεδυκότος ἐὰν μὴ μοιχευθισμένη. Ἐκωλύετο δὲ καὶ ἡμέρας ἐξιέναι ἄνευ τῶν γυναικονόμων ἀκολουθούσης αὐτῇ μιᾶς θεραπαινίδος*" (Ἀθῆν. XVI 201, 21 p. 521).

Ἡ ἀρετὴ ἐννοιολογικὰ ἀπ' τοὺς Ὀμηρικοὺς χρόνους ἕως καὶ τὴν πόλη-κράτος τῆς κλασικῆς περιόδου διαφοροποιεῖται. Οἱ δὲ φιλόσοφοι ἐμβαθύνοντας ἱεράρχησαν τὰ πολλὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν αὐτὸν τὸν ὄρο διαφορετικὰ, ἀνάλογα μὲ τὴν προτεραιότητα ποὺ ἐπεδίωκαν. Καὶ ἀπὸ τὸ στόχαστρό τους δὲν ἐξέφυγε μὲ ἄμεσες ἢ ἔμμεσες νύξεις καὶ ἡ γυναικεῖα ἀρετὴ, γιὰ τὴν ὁποία περισσότερο ἠθελαν νὰ πλησιάζη τὰ λακωνικὰ ἦθη. Γενικὴ διαπίστωση εἶναι ὅτι ὁ Δημήτριος μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς νέας αὐτῆς ἠθικῆς τάξης κατόρθωσε νὰ σωρεύσῃ πλοῦτο στὴν πόλη τόσο ποὺ οὐδέποτε στὸ παρελθόν, εἰδικὰ τὸν 4ο αἰῶνα, δὲν εἶχε σημειωθῇ στὴν Ἀθήνα ἀνάλογη οἰκονομικὴ εὐρωστία¹⁹.

Ἡ κατάρχησις βεβαίως τῆς μισθοφορίας, τῶν θεωρικῶν, ἡ ἐλαχιστοποίηση τῶν δαπανῶν γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ἄμυνας καὶ παρόμοια μέτρα προσέφεραν αὐτὴν τὴν δυνατότητα²⁰. Τὴν ἐποχὴ αὕτὴ τὸ κράτος καθ' ὁλοκληρίαν ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσι τῶν χορῶν στὰ δραματικὰ ἔργα, καταργῶντας καθὲ εἶδους ἰδιωτικὴ χορηγία. Τὴν εὐθύνη τῶρα ἀναλάμβανε ἡ ἴδια ἡ πόλη διαθέτοντας δημόσιο χρήμα. (Duris, F.H.G ii 475). Εἰδικὸς ἄρχοντας, ὀνομαζόμενος ἀγωνοθέτης ἐκλεγόταν κάθε χρόνο καὶ πρωτοστατοῦσε στὴν διοργάνωσι τῶν τελετουργιῶν τῶν διαφόρων ἐορτῶν τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἡμερολογίου. Συνεπῶς ἡ συγκέντρωσι στὸ κράτος τέτοιων καθηκόντων ἀπάλλαξε τοὺς πλουσίους ἀπὸ δυσβάστακτες δαπάνες καὶ συσπείρωσε γύρω του μεγάλῃ μερίδα ἀπὸ αὐτοὺς. Στὴν προκειμένη περίπτωσι ὁ Δημήτριος φαίνεται ὅτι εἶχε υἱοθετήσῃ τὶς ἐχθρικὰς ἀπόψεις τοῦ δασκάλου του Θεοφράστου ποὺ ἀφοροῦσε τὸ σύστημα τῶν λειτουργιῶν "*Πότε πανσόμεθα ὑπὸ τῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν τριηραρχιῶν ἀπολλύμενοι*;" (Θεοφρ. Χαρακτ. 26.6). Τὸ βάρος τῶν ὑποχρεώσεων τῶν πλουσίων γιὰ τὶς λειτουργίες ἀρχικὰ καὶ ἀργότερα γιὰ τὶς συμμορίες καὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλῃ θεωρεῖτο δυσβάστακτο. Στὴν οἰκονομικὴ αὕτὴ ἀκμὴ τῆς Ἀθήνας στὴν ἐποχὴ τοῦ Δημητρίου ἀναφέρεται ὁ Πολύβιος "*Πολλοὶ δὲ τῶν ἀντιπολιτενομένων, ὧν ἦν καὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς. οὗ 'κεῖνος οὐ τὴν τυχοῦσαν πεποιήται κατηγορίαν ἐν ταῖς ἱστορίαις, φάσκων αὐτὸν γεγονέναι τοιοῦτον προ-*

19. Κατὰ τὸν Δούρη τὸν Σάμιο (Ἀθηναῖος X 11, 542 C) τὸ ἐτήσιο εἰσόδημα τῆς πόλεως ἄγγιζε τὰ 1200 τάλαντα.

20. Ἄν καὶ δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστὴ ἡ χρονολογία αὐτῆς τῆς μεταρρύθμισης, ἡ ὑπηρεσία αὕτὴ τοῦ Δημητρίου πρὸς τὴν πόλιν θεωρεῖται ὡς ἡ σημαντικώτερη.

στάτην τῆς πατρίδος καὶ ἐπὶ τούτοις σεμνύνεσθαι κατὰ τὴν πολιτείαν, ἐφ' οἷς ἂν καὶ τελώνης σεμνυνθεῖν βάναντος. Ἐπὶ γὰρ τῷ πολλὰ καὶ λυσitelῶς πωλεῖσθαι κατὰ τὴν πόλιν καὶ δαψιλῇ τὰ πρὸς τὸν βίον ὑπάρχειν πᾶσιν, ἐπὶ τούτοις φησὶ μεγαλυνεῖν αὐτόν ..." (Πολύβ. 12, 13). Ἡ πολυσυζητημένη ἀριστοτελικὴ αὐτάρκεια τῆς πόλης ἐπὶ Δημητρίου φαίνεται νὰ ἐπιτεύχθηκε, ἀφοῦ αὐτὴ δὲν ἦταν ἐξαρτημένη πλέον ἀπὸ τὸν στόλο καὶ τίς ἡγεμονικὴς κτήσεις, ὅ,τι ἀκριβῶς χαρακτηρίζε τὴν Ἀθήνα στὸ παρελθόν. Αὐτὴ ἡ αὐτάρκεια ἦταν συμβατὴ μὲ τὸ ὅλο πολιτικὸ κλίμα ποῦ διαμόρφωσε ἡ μακεδονικὴ ἐπιβολή, στὴν ὁποία προσπαθοῦσαν κατ' ἀνάγκην νὰ ἐπιδιοθοῦν οἱ ἑλληνικὲς πόλεις μὲ σῶφρονες κυβερνήτες, "Ἡ δ' αὐτάρκεια καὶ τέλος καὶ βέλτιστον" (Ἀριστ. Πολιτ. 1252b33). Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐπίκουρος ἀκολουθώντας τὸν Σωκράτη μέσω τῶν Κυνικῶν διακήρυττε τὴν αὐτάρκεια, "Ἡδιστα πολυτελείας ἀπολαύουσιν οἱ ἥκιστα ταύτης δεόμενοι" (Διογ. Λαερτ. 10, 130).

Συμπερασματικὰ θὰ λέγαμε ὅτι, ἂν ἡ μύχια ἐπιθυμία του ἦταν νὰ συνδεθῇ τὸ ἔργο του μὲ φιλοσοφικὸ ὑπόβαθρο²¹, αὐτὸ δυναμιτιζόταν ἀπὸ τὴν ἀντίφαση ποῦ ἔδειχνε ἡ προσωπικὴ του ζωὴ, ποῦ ἦταν ἰδιαίτερα προκλητικὴ καὶ ἐκκεντρικὴ, ἀντιστρατευόταν κάθε ἐνέργειά του ποῦ ὑπαγορευόταν ἀπὸ τὸν ὅποιο φιλοσοφικὸ στοχασμὸ ποῦ εἶχε θέσει γιὰ τὴν διακυβέρνηση τῆς πόλης. Οἱ ἀντιφάσεις αὐτὲς τοῦ Δημητρίου εἶναι ἀνάλογες μὲ τοῦ Ἐπικουροῦ, τίς ὁποῖες ἐπισημαίνει ὁ Κικέρων, "πολλάκις λέγει πολλά πολὺ ἐνδιαφέροντος²² ἀλλὰ δὲν προσπαθεῖ νὰ τὰ λέῃ μὲ σταθερότητα καὶ συνέπεια πρὸς τὸν ἑαυτὸν του." (Κικ. *Tusc.* V, 26)

Τὴν προσωπικὴ ζωὴ τοῦ Δημητρίου, κατὰ τὸν Ἀθηναῖο, δὲν τὴν διέπει οὔτε κατὰ τὸ ἐλάχιστον ἡ ἀσκητικὴ ἡθικὴ: "Δημήτριος δὲ ὁ Φαληρεὺς, ὥς φησι Δούρις ἐν τῇ ἐκκαίδεκάτῃ τῶν ἰστοριῶν, χιλίων

21. Ἡ προσωπικὴ ζωὴ τοῦ Δημητρίου χαρακτηρίζεται ἀπὸ φιληδονία καὶ γλιδὴ παρὰ τὴν αὐστηρὴ λιτότητα ποῦ διακήρυττε γιὰ τὴν πόλιν καὶ τοὺς πολῖτες. Παράλληλως ἐπιδείκνυε στοὺς πολῖτες τὴν πνευματικότητά του συναναστρεφόμενος πνευματικῶς ἀνθρώπους ὅπως τὸν Μένανδρο, τὸν Ξενοφάνη τὸν Θεόδωρο καὶ τὸν Θεόφραστο, τὸν ὁποῖο διευκόλυνε, ἐπειδὴ ὥς μέτοικος ποῦ ἦταν δὲν ἐνομιμοποιεῖτο, νὰ ἀγοράσῃ ἀκίνητη περιουσία. Ἐτσι ἔδωσε τὴν δυνατότητα σὲ αὐτὸν νὰ ἀγοράσῃ ἕναν κῆπο στὸν ὁποῖο διαβιόσων οἱ μαθητὲς του καὶ ὁ ἴδιος ἐδίδασκε.

22. "...qui multa praeclare saepe dicit; quam enim sibi Constanter Convenienterque dicat non laborat" (Cic. *Tusc. Disputationes* 26).

καὶ διακοσίων ταλάντων κατ' ἐνιαυτὸν κύριος γενόμενος καὶ ἀπὸ τούτων βραχέα δαπανῶν εἰς στρατιώτας καὶ τὴν τῆς πόλεως διοίκησιν τὰ λοιπὰ. Πάντα διὰ τὴν ἔμφυτον ἀκρασίαν ἠφάνιζεν, θοίνας καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμπρὰς ἐπιτελῶν καὶ πληθὸς τι συνδείπνων ἔχων. Καὶ ταῖς μὲν δαπάναις ταῖς εἰς τὰ δεῖπνα τοὺς Μακεδόνας ὑπερέβαλε, τῇ δὲ καθαριότητι Κυπρίους καὶ Φοίνικας ... ἦσαν δὲ καὶ πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας σιωπώμεναι καὶ νεανίσκων ἔρωτες νυκτερινοί, καὶ ὁ τοῖς ἄλλοις τιθέμενος θεσμοὺς Δημήτριος καὶ τοὺς βίους τάττων ἀνομοθέτητον ἑαυτῷ τὸν βίον κατεσκεύαζεν. Ἐπεμελείτο δὲ καὶ τῆς ὥψεως, τὴν τε τρίχα τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ξανθίζόμενος καὶ παιδέρωτι τὸ πρόσωπον ὑπαλειφόμενος καὶ τοῖς ἄλλοις ἀλείμμασιν ἐγχρίων ἑαυτόν. Ἡβούλετο γάρ τὴν ὄψιν ἰλαρὸς καὶ τοῖς ἀπαντῶσιν ἡδὺς φαίνεσθαι " (Ἀθηναῖος Δειπν. 12.5 42). Ἀπὸ τῆς λεπτομέρειας αὐτῆς ποὺ μᾶς παρέχει ὁ Δοῦρις γιὰ τὴν προσωπικὴ ζωὴ τοῦ Δημητρίου ἐνστικτωδῶς ἢ φύση του ταίριαζε μὲ τῆς θέσεις τῶν ἡδονιστῶν καὶ τοῦ Ἐπικούρου. Ὁ Ἐπίκουρος ἔθετε τὴν ἡδονὴ ὡς σκοπὸν τοῦ βίου "καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἡδονὴ ἀρχὴν καὶ τέλος λεγόμενον εἶναι τοῦ μακαρίως ζῆν". (Διογ. Λαερτ. 10, 128). Στόν Ἐπίκουρο συναντῶνται οἱ δυὸ ἀντίθετες τάσεις τῆς φιλοσοφίας, ἡ ἰδεαλιστικὴ καὶ ἡ ὕλιστικὴ, καὶ μάλιστα σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα ποὺ δίνει ὁ Δοῦρις, αὐτὸς φαίνεται περισσότερο ὁπαδὸς τῶν κατὰ "κίνησιν ἡδονῶν" ἢ καλύτερα τῆς θεωρίας τοῦ Ἀριστίππου ἀπὸ τὴν Κυρήνη ποὺ εἰσηγήθηκε μία ἀκραία θεωρία βασιζόμενη στὴν θεωρία ποὺ λέει ὅτι οἱ σαρκικὲς ἡδονὲς εἶναι πιὸ ἰσχυρὲς καὶ ὥς ἐκ τούτου θὰ πρέπει αὐτῆς νὰ ἐπιλέγωνται ἔναντι τῶν ψυχικῶν ἀπολαύσεων. Ἀντιθέτως ὁ Ἐπίκουρος παρουσιάζεται ὡς ὁπαδὸς τῶν "καταστασιατικῶν ἡδονῶν", ὅσες προέρχονται ἀπὸ τὴν εὐεξία τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τὴν ἀμεριμνησία τῆς ψυχῆς. Καὶ δὲν μπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθῇ τυχαῖο τὸ γεγονὸς, κατὰ τὸν Διογένη τὸν Λαέρτιο, ὅτι τὸ 322 π.Χ. εἶχε ἐξασφαλίσαι ὁ Δημήτριος δίκη ἀθώωσης τοῦ Θεοδώρου τοῦ ἀθέου καὶ ἀκραίου ἡδονιστῆ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὁ Ἐπίκουρος ἀντλοῦσε ἐπιχειρήματα: "Ἦν δ' ὁ Θεόδωρος παντάπασι ναιερῶν τὰς περὶ θεῶν δόξας· καὶ αὐτοῦ περιετύχονεν βιβλίῳ ἐπιγεγραμμένῳ Περί θεῶν, οὐκ εὐκαταφρονήτῳ· ἐξ οὗ φασιν Ἐπίκουρον λαβόντα τὰ πλεῖστα εἰπεῖν". (Διογ. Λαερτ. 2, 97). Ὁ Σωκράτης ὄντως ἀγωνιζόταν γιὰ τὸ καλὸ τῆς πολιτείας, θέμα ποὺ κατεῖχε κεντρικὴ θέση στὴν διδασκαλία του σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Ἐπίκουρο ποὺ φαίνεται νὰ ἀδιαφορῇ κηρύσσοντας τὸ "λάθε βιώσας".

Τὸ 307 π.Χ. ὅμως ἔφθασε τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Δημητρίου. Καὶ ἐνῶ ὁ Κάσσανδρος βρισκόταν στὴν Ἑπειρο, ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς κατέπλευσε στὴν Ἀθήνα, ἐξόρισε τὸν Δημήτριο τὸν Φαληρέα καὶ ἐγκαθίδρυσε τὴν Δημοκρατία. Ἀνετράπη τὸ 307 π.Χ. ἀπὸ τὸν Πολιορκητὴ, τὸν γιὸ τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ μονόφθαλμου. Αὐτὸς ἐμφανίσθηκε μεγαλοπρεπῶς στὸ Σούνιο μὲ 250 καράβια καὶ μεγάλο πεζικὸ στρατό, μὲ 5000 τάλαντα καὶ μὲ πολλὰ ὑποσχέσεις πρὸς τὸν δῆμο. Τὸ πλῆθος ἀπὸ ἀντίδραση κατέστρεψε τοὺς πολλοὺς ἀνδριάντες τοῦ δικτάτορα ποὺ εἶχε γεμίσει ὅλα τὰ ἐπικάιρα σημεῖα τῆς Ἀθήνας, παρ' ὅλη τὴν λιτότητα ποὺ διακήρυττε στὸν λαὸ καὶ γενικὰ τὴν ἀντίθεσή του γιὰ τὰ ἐξωραϊστικά ἔργα: "τάς δ' εἰκόνας αὐτοῦ πλείους ἢ τριακοσίας κατέσπασαν οἱ ἐπαναστάται καὶ κατεχύονυσαν" (Στρ. ΙΧ 398, 25). Τὸ πλῆθος ἐστράφη ἐναντίον τῶν περιπατητικῶν, οἱ ὅποιοι ἐθεωροῦντο τὰ στηρίγματα τοῦ καὶ ἡ ἔμπνευσή του. Σύμφωνα μὲ τὸν Διογένη τὸν Λαέρτιο (5, 38), προτάθηκε ἀπὸ τὸν Σοφοκλῆ ἀπὸ τὸ Σούνιο νόμος ἀπαγορευτικὸς γιὰ τὴν δημιουργία φιλοσοφικῶν σχολῶν χωρὶς προηγουμένως τὴν σύμφωνη γνώμω-δότῃ Βουλῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας, "Σοφοκλέους τοῦ Ἀμφικλείδου νόμον εἰσενεγκόντος, μηδένα τῶν φιλοσόφων σχολῆς ἀφηγεῖσθαι ἂν μὴ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ δόξη, εἰ δὲ μή, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν". Μάλιστα ὁ Ἀθηναῖος ἀναφέρει ὅτι ἔγινε καὶ γενικὸς διωγμὸς κατὰ τῶν φιλοσόφων στὴν Ἀθήνα, "Καὶ Σοφοκλῆς δὲ τις ψηφίσματι ἐξήλασε πάντας φιλοσόφους τῆς Ἀττικῆς" (Ἀθ. ΧΙΙ 610 F).

Ὁ Δημήτριος, ἂν ὄχι φιλόσοφος κατὰ κυριολεξίαν, ἐντρύφησε στὸν φιλοσοφικὸ λόγο γενόμενος δέκτης μηνυμάτων διαφόρων φιλοσοφικῶν θεωριῶν τῆς Πλατωνικῆς καὶ κυρίως τῆς Ἀριστοτελικῆς σκέψης καὶ κατ' ἐπέκταση τοῦ Θεοφράστου. Τὰ μηνύματα αὐτὰ συμφυρόμενα βρῆκαν ἐφαρμογὴ στὸν τρόπο διακυβέρνησης τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τὸν ἴδιο, σὲ ἐποχὴ ποὺ ἀποδείχθηκε πρακτικὰ ὠφέλιμη γιὰ τὴν ἐπιμήκυνση τῆς βιωσιμότητάς της, χωρὶς ὅμως νὰ στεγανοποιήσῃ τὴν προσωπικὴ του ζωὴ, ὡς κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος, σὲ ἀνάλογη φιλοσοφικὴ ἰδεαλιστικὴ αὐστηρότητα καὶ ὄχι ὡς φιλοσοφολόγος.

Πηγές

Γιὰ τὰ κείμενα τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων χρησιμοποιοῦντο οἱ ἀνάλογοι τόμοι τῶν ἐκδόσεων Loeb Classical Library καὶ Jacoby, *Die Fragmente der Griechischen Historiker* (1923 vol. III),

για δὲ τις ἐπιγραφές οἱ τρεῖς τόμοι *Dittengerger's Sylloge*, 3rd ed. (1915-1924).

Βιβλιογραφία

- M. Cary, *A History of the Greek World from 323 to 146 BC*, 2nd Edition.
W.S. Ferguson's, *Hellenistic Athens*, London, 1911.
M.I. Finley, *The Ancient Economy*, London, 1973.
O. Lara O. Sullivan, "Philochorus, Pollux and the Nomophylakes of Demetrius of Phalereum", *J.H.S.* 121 (2001), pp. 51-62.
C. Mosse, *Athens in Decline 404 - 86 BC* (London 1973).
M.I. Rostovtzeff, *Social Economic History of the Hellenistic World* (Oxford 2nd ed., 1953).
F.W. Walbank, *The Hellenistic World*, Fontana History of the Ancient World, (Glasgow 1981).
W.W. Tarn and G.T. Griffith, *Hellenistic Civilisation*, 3rd ed. (London 1952).
W. W. Tarn, *Hellenistic Age* (Cambridge 1923).
Cambridge Ancient History, vol. 6 (2nd ed. 1933).
E. Will, *Histoire politique du monde Hellenistique*, 2nd ed., vol. II (Nancy, 1979-81).
A. A. Long, *Hellenistic Philosophy, Stoics, Epicurians, Sceptics* (London, 1974).
R. Sealey, *Essays in Greek Politics* (N. York, 1965).